

УДК 341.24

DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(117\)02](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(117)02)

JEL Classification K33

TYSHCHENKO Yuliia

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of International,
Civil and Commercial Law, Kyiv National University of Trade
and Economics

E-mail: y.tyschenko@knute.edu.ua

ORCID: 0000-0002-3799-4227

19, Kyoto str., Kyiv, 02156, Ukraine

УГОДИ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ: СПОСОБИ ТЛУМАЧЕННЯ

Розглянуто особливості міжнародно-правового регулювання тлумачення норм міжнародного права. Проаналізовано правові документи міжнародних організацій щодо тлумачення норм міжнародних договорів, зокрема й угод СОТ. Установлено перелік способів тлумачення угод СОТ.

Ключові слова: юридичне тлумачення, способи тлумачення, текстове, телеологічне, історичне тлумачення, наміри сторін, угоди СОТ.

Постановка проблеми. Угоди Світової організації торгівлі (далі – СОТ, Організація) формують сучасний глобальний торговельний правопорядок. На сьогодні членами СОТ є 164 держави, які є основними гравцями на світовому торговельному ринку. Ще декілька країн, як-от Іран, Казахстан, Сербія тощо, перебувають у переговорному процесі щодо вступу [1]. Це свідчить про те, що здебільшого торговельні зв'язки у світі регулюються єдиними нормами, які складають правову основу зазначеної міжнародної торговельної організації. Угоди СОТ установлюють так звані правила гри, які створюють умови передбачуваності міжнародної торгівлі та її стабільності, що забезпечуються певними обов'язками для кожної держави-члена, які корелюються з відповідними правами. Проте далеко не завжди держави-учасниці в однаковий спосіб розуміють зміст тих положень, що містяться в угодах СОТ. Таке неоднакове розуміння змістовного наповнення правових джерел СОТ породжує суперечки між державами-членами. Отже, для уникнення чи принаймні зменшення кількості спірних питань між державами-учасницями їм варто користуватися єдиними інструментами тлумачення угод СОТ для однозначного розуміння взаємних прав і зобов'язань. Ці обставини обумовили вибір тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами юридичного тлумачення займалися науковці О. Білоус, Ю. Власов, О. Київцев, О. Трагнюк [2–5] та інші. Окремі питання правових засад СОТ досліджували Ю. Гончарова, Н. Мазаракі, С. Осика [6; 7] тощо. Проте аспект тлумачення правових джерел СОТ потребує окремого з'ясування.

Метою статті є виявлення та теоретичне осмислення основних способів тлумачення угод СОТ.

Матеріали та методи. Методологічною основою обрано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пошуку. Завдяки діалектичному методу розглянуто способи тлумачення у їхньому взаємозв'язку; системно-функціональний застосовано для аналізу ролі міжнародних правових актів у процесі тлумачення міжнародних правових норм. Інформаційною базою дослідження стали міжнародні договори, документи та резолюції міжнародних організацій, праці науковців.

Результати дослідження. Як слушно зазначає О. Київець, без тлумачення юридичної норми немає її розуміння, а без її розуміння неможливо її використання [4, с. 286]. Право СОТ складається з правових норм, що становлять зміст її угод. Тож для з'ясування їхнього значення застосовано загальні правила тлумачення теорії права. До початку аналізу основного питання варто дослідити загальне поняття юридичного тлумачення. У доктрині ця правова категорія визначалася досить активно.

Так, О. Білоус розглядає тлумачення норм права як інтелектуально-вольову діяльність інтерпретатора, що здійснюється на підставі принципів і завдяки способам тлумачення, що спрямована на з'ясування та/або роз'яснення змісту правової норми з метою правильного й однакового їхнього розуміння та використання на практиці, може закріплюватися у спеціальних актах інтерпретації, науково-практичних коментарях до законодавства, доктринальних джерелах та інших зовнішніх формах результатів тлумачення [2, с. 53]. М. Молибога зазначає, що у процесі тлумачення встановлюються зміст норми права, її основна мета й соціальна спрямованість, можливі наслідки дії акта, що тлумачиться, з'ясовуються суспільно історичні умови його прийняття, умови, в яких відбувається тлумачення тощо [8, с. 43]. Головною метою тлумачення норм права, на думку Ю. Власова, є охорона та всебічне зміцнення законності [9, с. 7], а поняття «тлумачення» автор розкриває як інтелектуально-вольову діяльність об'єктивного й суб'єктивного характеру зі з'ясування й роз'яснення волі законодавця, матеріалізований у нормі права, та результати цієї діяльності [3, с. 24].

Тож, *юридичне тлумачення* – це розумова інтерпретаційна діяльність, суб'єктом якої є особа, що має намір з'ясувати зміст правової норми, значення її категорій та положень, які закладені нормотворцем, у процесі якої застосовуються загальнотеоретичні способи тлумачення.

Правові джерела функціонування СОТ є складовою так званого «міжнародного законодавства», тобто вони є джерелами міжнародного публічного права. Як слушно зауважує О. Трагнюк, специфіка тлумачення міжнародно-правових норм порівняно з нормами національного права визначається передусім особливостями складної макросистеми, що ґрунтується на принципі суверенної рівності держав як сучасне

міжнародне право, якому також властиві особлива процедура створення й укладення міжнародних договорів, спеціальна система врегулювання міждержавних спорів, зокрема й щодо тлумачення міжнародних договорів та ін. [5, с. 8]. Отже, перед тим, як дослідити загальнотеоретичні способи тлумачення права, необхідно зупинитися на міжнародно-правових позиціях щодо цього питання.

Згідно з положеннями, викладеними в Доповіді Комісії з міжнародного права ООН (далі – Комісія), тлумачення договору є єдиною комбінованою дією, за якою відповідний акцент робиться на способах тлумачення, вказаних у статтях 31 і 32 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (далі – Віденська конвенція 1969 р., Конвенція) [10]. Відповідно Комісія основним джерелом правил тлумачення міжнародних договорів визнає Віденську конвенцію 1969 р.

Що стосується права СОТ, то спеціального переліку способів або правил тлумачення правових норм жодна угода Організації не містить. У цьому аспекті заслуговує на увагу ч. II ст. 3 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів, де визначається центральна роль системи вирішення спорів СОТ у справі забезпечення безпеки й передбачуваності багатосторонньої торговельної системи. Члени СОТ визнають, що вона служить для захисту прав та зобов'язань членів СОТ за охопленими угодами, а також для прояснення наявних положень цих угод відповідно до звичайних правил тлумачення міжнародного публічного права [11]. Так, в одній з угод СОТ є посилання на використання звичайних правил тлумачення міжнародного публічного права для з'ясування змісту положень правових джерел Організації.

Звертаючись до проєктів висновків Доповіді Комісії міжнародного права ООН, варто зазначити, що в ч. I висновку 2 «Загальних правил та засобів тлумачення договорів» прописано, що загальне правило тлумачення та звернення до додаткових засобів тлумачення відповідно передбачаються ст.ст. 31 і 32 Віденської конвенції 1969 р. Ці правила також застосовуються як звичаєве міжнародне право [10].

Отже, для тлумачення положень угод СОТ використовують правила, закріплені у Віденській конвенції 1969 р. та інші способи тлумачення, що прописані у міжнародному праві. Посилання на Конвенцію як на норми звичаєвого міжнародного права містяться й у доповідях Апеляційного органу СОТ у справах США (Стандарти на перероблений та звичайний бензин [12]), в Японії (Алкогільні напої [13]) тощо.

Варто зауважити стосовно ст. 31 Віденської конвенції 1969 р. [14], зокрема її положення – це «загальне правило» тлумачення договорів, що впливає з самої назви статті та підтверджується висновком Доповіді Комісії міжнародного права [10].

Згідно з ч. I ст. 31 Конвенції договір тлумачиться добросовісно відповідно до звичайного значення, яке необхідно надавати термінам договору в їхньому контексті, а також у світлі об'єкта та цілей договору. Аналізуючи це положення, варто зазначити, що ч. I ст. 31 Конвенції

передбачає *текстове тлумачення* (або словникове, граматичне, лексичне, філологічне), завдяки якому з'ясовується лексичне значення конкретного терміну, його етимологія. Таке текстове тлумачення має здійснюватися з урахуванням відповідного контексту. У ч. II ст. 31 Віденської конвенції 1969 р. визначено, що розуміється під *контекстом*. Зокрема контекст охоплює текст, який містить преамбулу й додатки, а також усяку угоду, що стосується договору та якої досягнуто між усіма учасниками через укладання договору, усякий документ, складений одним або кількома учасниками у зв'язку з укладенням договору й прийнятий іншими учасниками як документ, що стосується договору.

Щодо положення ч. III ст. 31 Конвенції, зокрема «поряд з контекстом враховується усяка наступна угода між учасниками щодо тлумачення договору або застосування його положень, наступна практика застосування договору, яка встановлює угоду учасників щодо його тлумачення, будь-які відповідні норми міжнародного права, які використовуються у відносинах між учасниками», варто також звернутися до Доповіді Комісії міжнародного права. Тобто засоби тлумачення, що визначені в ч. III ст. 3 Віденської конвенції 1969 р., є невіддільною частиною загального правила тлумачення за ст. 31 Конвенції.

Отже, держави-учасниці, група експертів та Апеляційний орган СОТ у разі тлумачення положень угод СОТ мають враховувати весь «інструментарій» ст. 31 Віденської конвенції 1969 р. щодо з'ясування значення терміну однієї з охоплених угод, як-от: текст, контекст, угоди між учасниками щодо тлумачення договору, подальша практика застосування договору, яка встановлює угоду учасників щодо його тлумачення, та будь-які відповідні норми міжнародного права, що використані у відносинах між учасниками.

Особливої уваги заслуговує фраза ч. I ст. 31 Конвенції «у світлі об'єкта і цілей договору». Як зазначає Б. Малишев, спосіб тлумачення, що передбачає з'ясування смислу норми права через її мету, є телеологічним способом тлумачення [15, с. 8]. Зазвичай об'єкт і цілі договору закріплені в його преамбулі. Застосування цього способу тлумачення щодо угод СОТ викликає деякі питання.

Згідно з ч. II с. II Угоди про заснування СОТ, угоди та пов'язані з ними правові документи, які охоплено в додатках 1, 2 й 3 (багатосторонні торговельні угоди), є невіддільними частинами цієї Угоди та обов'язковими для всіх членів. Тож коли йдеться про тлумачення конкретного положення однієї з охоплених угод СОТ, як визначати її об'єкт і цілі? З огляду на формулювання цієї угоди чи в світлі положень Угоди про заснування СОТ та її загальних об'єкта та цілі?

У практиці органу з вирішення суперечок СОТ є позиція Апеляційного органу щодо об'єкта та цілей угоди, а також об'єкта й цілей окремих її положень, в якій Апеляційний орган робить висновок про те, що для визначення терміну «об'єкт і цілі» загалом відправною

точкою є сама угода. Проте він не виключає врахування об'єкта та цілей конкретного положення, якщо це допомагає з'ясувати об'єкт і цілі угоди загалом [16].

За аналогією з цією доповіддю Апеляційного органу можна зробити припущення, що в кожній окремій багатосторонній угоді СОТ є свої об'єкт і цілі, які мають враховуватися під час тлумачення її положень. Проте ці об'єкт і цілі не повинні суперечити об'єкту та цілям Угоди про заснування СОТ як головного основоположного документа торговельного правопорядку в рамках Організації.

Щодо аналізу ст. 31 Віденської конвенції 1969 р., то її ч. IV установлює ще один спосіб тлумачення, зокрема з'ясування значення терміну договору шляхом встановлення намірів учасників.

Такий спосіб тлумачення має низку недоліків. Б. Малишев цілком слушно зазначає, що безпосереднім регулятором суспільних відносин є норма права, а не наміри, ідеї чи дії суб'єкта правотворчості. Тому об'єктом тлумачення є норма права, її текстуальний вираз [15, с. 9]. Також за з'ясування намірів сторін під час тлумачення норми права постає питання про джерела, що мають такі наміри, а саме: які джерела є належними, щоб визначати наміри укладачів договору, а які ні. За тлумачення угод СОТ також виникає проблема врахування намірів держав-учасниць, що приєдналися до СОТ після її заснування, і відповідно наміри яких не враховані в угодах Організації.

Ст. 32 Віденської конвенції 1969 р. визначає додаткові засоби тлумачення, що можуть бути використані для підтвердження значення, яке випливає із застосування ст. 31 або коли тлумачення відповідно до зазначеної статті залишає значення двояким чи неясним чи призводить до результатів, які є явно абсурдними або нерозумними. До таких додаткових засобів за ч. I ст. 32 Конвенції відносяться зокрема підготовчі матеріали та обставини укладання договору.

Ст. 32 Конвенції, за умов дотримання закріплених у ній положень, вказує на використання історичного способу тлумачення, у процесі якого, за словами Антошкіної, для з'ясування змісту норми права застосовуються документи сторін договору, що передували його укладанню [17, с. 185].

Як вже зазначено, Віденська конвенція 1969 р. не є єдиним джерелом способів тлумачення угод СОТ. Тож варто додати до переліку способів тлумачення права Організації такі загальнотеоретичні способи: логічне, систематичне, спеціально-юридичне тлумачення тощо.

У контексті тлумачення угод СОТ необхідно також згадати про діяльність Консультативного центру з питань права СОТ, що створений відповідною угодою, зокрема задля надання підтримки та консультацій з питань права СОТ та його тлумачення для забезпечення належного балансу прав і зобов'язань за Угодою про заснування СОТ шляхом розуміння всіма членами СОТ своїх прав і зобов'язань за нею [18].

Принагідно доречно зауважити, що Україна 23 червня 2020 р. підписала Протокол про приєднання України до зазначеної Угоди, членство в якій, за словами заступника міністра економіки України, забезпечить можливість отримання високопрофесійних юридичних послуг і посилить кадрову та інституційну спроможність України для захисту національних інтересів держави в рамках СОТ [19].

Висновки. У ході дослідження узагальнено визначення тлумачення норми права, зокрема норми міжнародного права. З'ясовано особливості тлумачення норми міжнародного договору як результату узгодженої волі суверенних суб'єктів. Установлено, що одна з угод СОТ має посилення на звичайні правила тлумачення міжнародного публічного права, що дає підстави застосовувати під час з'ясування змісту норм права СОТ положення Віденської конвенції 1969 р., що передусім є джерелом міжнародного звичаєвого права.

Отже, до способів тлумачення угод СОТ відносять текстове, телеологічне, історичне тлумачення, тлумачення норм через з'ясування намірів сторін договору. Крім того, за з'ясування норм угод СОТ використовуються і загальнотеоретичні способи тлумачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.
2. Білоус О. В. Тлумачення норм права. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*. 2020. № 3. С. 46-53.
3. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права: монографія. НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ. 2001. 180 с.
4. Київець О. В. Тлумачення міжнародних договорів. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 286-289.
5. Трагнюк О. Я. Тлумачення міжнародних договорів: теорія і досвід європейських міжнародних судових органів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2003. 20 с.
6. Мазаракі Н. А., Гончарова Ю. А. Діяльність Органу вирішення спорів СОТ: подолання невідповідностей. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 1. С. 5-13.
7. Осика С. Г. Порівняльний аналіз Антидемпінгового кодексу СОТ та Антисубсидійного кодексу СОТ. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4. С. 158-163.
8. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 42-46.
9. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. К., 2000. 17 с.
10. Доповідь 70-ї сесії Комісії міжнародного права ООН 30.04-01.06 і 02.07-10.08.2018 р. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/73/10>.
11. Домовленість про правила та процедури вирішення спорів від 15.04.1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019#n13.
12. WTO Appellate Body Report, United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline (US-Gasoline), WT/DS2/AB/R, adopted 20 May 1996, Section III, B. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds2_e.htm.

13. WTO Appellate Body Report, Japan – Taxes on Alcoholic Beverages (Japan-Alcoholic Beverages II), WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R, adopted 1 November 1996, Section D. URL: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=32900&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.
14. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#o194.
15. Малишев Б. В. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загально-теоретичні аспекти. *Адвокат: наука і практика*. 2011. № 10 (133). С. 7-14.
16. Appellate Body Report, EC – Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts, WT/DS269/AB/R, WT/DS286/AB/R, adopted 27 September 2005. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/286ABR.pdf&Open=True>.
17. Антошкіна В. Способи тлумачення права та їхня роль у правозастосовній практиці. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 181-186.
18. Угода про заснування Консультаційного центру з питань права СОТ від 30.11.1999 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU99312>.
19. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Багатостороння угода від 30.11.1999 «Угода про заснування Консультаційного центру з питань права СОТ» URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4d270a97-60f8-4074-91ba-6252adfc21f&title=PidpisanoProtokolProPridnanniaUkrainiDoUgodiProZasnuvanniaKonsultatsiinogoTsentruZPitanPravaSot>.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2021.

Tyshchenko Yu. WTO agreements: ways of interpretation.

Background. *The most of the world's trade relations are governed by uniform rules that form the legal basis of the WTO. Member states sometimes have different understanding of the content of their rights and obligations, which are in the WTO agreements. This gives rise to controversy between them. To reduce the number of disputes between states, they should use uniform ways of interpreting WTO agreements.*

Analysis of recent research and publications *has revealed that the interpretation of WTO legal sources has not been the subject of a separate study, therefore, requires clarification.*

The aim *of the article is to identify and theoretically comprehend the main ways of interpreting the WTO agreements.*

Materials and methods. *The set of general scientific and special methods of scientific research is chosen as the methodological basis.*

Results. *WTO law consists of legal norms and the general rules of interpretation of the theory of law are applied to clarify their meaning. The legal sources of the WTO are the sources of public international law. Therefore, for the interpretation of the norms of this organization, the methods of international law are primarily used. The main source of rules for the interpretation of international treaties is the 1969 Vienna Convention on Treaties. The Agreement on the Rules for the Settlement of Disputes specifies that the usual rules of interpretation of international law are applied to clarify the rules of WTO agreements. Thus, for the interpretation of WTO agreements, the rules enshrined in the Vienna*

Convention and other methods of interpretation used in international law are applied. Articles 31, 32 of the Convention provide for such methods of interpretation as textual, teleological interpretation, clarification of the meaning of the term of the contract by establishing the intentions of the participants and historical interpretation. It is worth adding to the list of ways of interpreting WTO law such general theoretical methods as logical, systematic, special legal interpretation, etc.

Conclusion. *So, the methods of interpretation of the WTO agreements include textual, teleological, historical interpretation, the interpretation of norms by clarifying the intentions of the parties to the treaty, as well as general theoretical methods of interpretation.*

Keywords: legal interpretation, methods of interpretation, textual, teleological, historical interpretation, intentions of the parties, WTO agreements.

REFERENCES

1. Oficijnyj sajt Svitovoi' organizacii' torgivli [Official site of the World Trade Organization]. Retrieved from https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm [in Ukrainian].
2. Bilous, O. V. (2020). Tlumachennja norm prava [Interpretation of law provisions]. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică – Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*, 3, 46-53 [in Ukrainian].
3. Vlasov, Ju. L. (2001). Problemy tlumachennja norm prava [Problems of interpretation of legal norms]. NAN Ukraïny; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo. Kyi'v [in Ukrainian].
4. Kyi'vec', O. V. (2011). Tlumachennja mizhnarodnyh dogovoriv [Interpretation of international agreements]. *Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava – Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava*, 2, 286-289 [in Ukrainian].
5. Tragnjuk, O. Ja. (2003). Tlumachennja mizhnarodnyh dogovoriv: teorija i dosvid jevropejs'kyh mizhnarodnyh sudovyh organiv: avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.11 [Interpretation of international treaties: theory and experience of European international judicial bodies: author's abstr. dis. ... Cand. of jurid. Sciences]. Harkiv [in Ukrainian].
6. Mazaraki, N. A., & Goncharova, Ju. A. (2020). Dijal'nist' Organu vyrishennja sporiv SOT: podolannja nevidpovidnostej [Activities of the WTO Dispute Settlement Body: overcoming inconsistencies]. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo – Foreign trade: economics, finance, law*, 1, 5-13 [in Ukrainian].
7. Osyka, S. G. (2005). Porivnjal'nyj analiz Antydempingovogo kodeksu SOT ta Antysubsydycijного kodeksu SOT [Comparative analysis of the WTO Anti-Dumping Code and the WTO Anti-Subsidy Code]. *Universytets'ki naukovy zapysky – University scientific notes*, 4, 158-163 [in Ukrainian].
8. Molyboga, M. P. (2010). Tlumachennja norm prava: sutnisni harakterystyky. [Interpretation of law provisions: essential characteristics]. *Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava – Journal of Kyiv University of Law*, 2, 42-46 [in Ukrainian].
9. Vlasov, Ju. L. (2000). Problemy tlumachennja norm prava : avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk : spec. 12.00.01 [Problems of interpretation of legal norms: author's abstr. dis. ... Cand. of jurid. Sciences: special. 12.00.01]. Kyi'v [in Ukrainian].
10. Dopovid' 70-i' sesii' Komisii' mizhnarodnogo prava OON 30.04-01.06 i 02.07-10.08.2018 p. [Report of the 70th session of the UN Commission on International Law 30.04-01.06 and 02.07-10.08.2018]. Retrieved from <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/73/10> [in Ukrainian].

11. Domovlenist' pro pravyla ta procedury vyrishennja sporiv vid 15.04.1994 roku [Agreement on rules and procedures for resolving disputes dated April 15, 1994]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019#n13 [in Ukrainian].
12. WTO Appellate Body Report, United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline (US-Gasoline), WT/DS2/AB/R, adopted 20 May 1996, Section III, B. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds2_e.htm [in English].
13. WTO Appellate Body Report, Japan – Taxes on Alcoholic Beverages (Japan-Alcoholic Beverages II), WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R, adopted 1 November 1996, Section D. Retrieved from https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=32900&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True [in English].
14. Videns'ka konvencija pro pravo mizhnarodnyh dogovoriv vid 23 travnja 1969 roku [Vienna Convention on the Law of International Treaties of May 23, 1969]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#o194 [in Ukrainian].
15. Malyshev, B. V. (2011). Teleologichnyj sposib tlumachennja norm prava: zagal'noteoretychni aspekty [Teleological method of interpretation of legal norms: general theoretical aspects]. *Advokat: nauka i praktyka – Lawyer: science and practice*, 10 (133), 7-14 [in Ukrainian].
16. Appellate Body Report, EC – Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts, WT/DS269/AB/R, WT/DS286/AB/R, adopted 27 September 2005. Retrieved from <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/286ABR.pdf&Open=True> [in English].
17. Antoshkina, V. (2020). Sposoby tlumachennja prava ta i'hnja rol' u pravozastosovnij praktyci [Ways of interpreting the law and their role in law enforcement practice]. *Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 5, 181-186 [in Ukrainian].
18. Ugoda pro zasnuvannja Konsul'tacijnogo centru z pytan' prava SOT vid 30.11.1999 p. [Agreement on the Establishment of the WTO Consultative Center on Law of November 30, 1999]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MU99312> [in Ukrainian].
19. Oficijnyj sajт Ministerstva ekonomiky Ukrai'ny. Bagatostoronnja ugoda vid 30.11.1999 «Ugoda pro zasnuvannja Konsul'tacijnogo centru z pytan' prava SOT» [Official site of the Ministry of Economy of Ukraine. Multilateral Agreement of 30.11.1999 «Agreement on the Establishment of a WTO Legal Advisory Centre»]. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4d270a97-60f8-4074-91ba-6252adfc21f&title=PidpisanoProtokolProPridnanniaUkrainiDoUgodIProZasnuvanniaKonsultatsiinogoTsentruZPitanPravaSot> [in Ukrainian].